

The article characterizes the concept of “paroemia” as a national saying of an educative character. Types of paremiological units have been defined and their characteristics have been singled out. The author has analyzed the paremiological thematic groups. Difficulties, which an interpreter or a translator may face while translating paroemias, have been differentiated. Analysis of paremiological units translation ways according to Kunin’s classification has been made and their characteristic features have been determined. It is concluded that the most appropriate way to render paremiological units is to use the full equivalent translation, but an interpreter is not always able to find the necessary proverb in a target language. Thus, the main aim of an interpreter or a translator is to render a paremiological unit preserving its meaning and stylistic peculiarities.

Key words: *paroemia, proverb, saying, full equivalent translation, partial equivalent translation, descriptive translation, source language, target language.*

Андрій Янковець, Олена Янковець
(Хмельницький)

УДК 811.11:37.04

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У КУРСАНТІВ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОДНОГО З КОМПОНЕНТІВ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розкривається поняття «лінгвокраїнознавча лексична компетенція» та розглядаються особливості її формування в процесі вивчення англійської мови курсантами Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. На основі аналізу наукової літератури було з’ясовано, що для формування лінгвокраїнознавчої компетенції, яка є необхідною складовою для здійснення перекладу, потрібні фонові знання, тобто знання про країну, її культуру, побут та традиції її народу. Фонові знання реалізуються за допомогою певних мовних засобів, таких як фонові лексика та національні реалії. Опанування певним багажем реалій набуває особливого значення для курсантів, які навчаються за спеціальністю «Переклад». Розуміння та переклад культурно-специфічної лексики є однією з найголовніших якісних характеристик, що визначають фаховий рівень перекладача. Отже, в процесі вивчення нової лексики у курсантів формується не лише іншомовна компетенція, а також формується вміння виконання адекватного перекладу з урахуванням лінгвокраїнознавчого аспекту.

Ключові слова: *лінгвокраїнознавча лексична компетенція, фонові знання, фонові лексика, національні реалії, адекватний переклад.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Лінгвокраїнознавча лексична компетенція – це сукупність знань про географічне положення, історію, державний устрій та культуру країни, мова якої вивчається, а також соціокультурні особливості розвитку країни на сучасному етапі та уміння підпорядковувати свої мовленнєві поведінку цим особливостям. Лінгвокраїнознавча компетенція є невід’ємним компонентом професійної іншомовної компетентності, що й визначає значний науково-практичний інтерес до вивчення особливостей її формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Як показує аналіз наукових праць поняття «лінгвокраїнознавча лексична компетенція» вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники-лінгвісти (А. Федоров, Г. Томахин, С. Верещагин, В. Костомаров, М. Вуган та ін.). У своїх працях вони окреслили поняття «лінгвокраїнознавча лексична компетенція» та з’ясували її роль у вивченні іноземних мов.

Метою статті є дослідити роль та особливості формування лінгвокраїнознавчої лексичної компетенції як одного з компонентів іншомовної професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідеалом виховання молоді особистості в Україні є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними

якостями, родинними й патріотичними почуттями, яка є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Іноземна мова виступає і метою, і засобом навчання, тому для успішної реалізації її навчально-виховного потенціалу необхідно, щоб процес залучення курсантів до вивчення дисципліни одночасно розширював їхній світогляд, давав змогу глибше розуміти власну культуру та її роль у духовному й моральному розвитку людства, пізнати культуру англомовних країн та розвивати рівень володіння іноземною мовою.

При вивченні іноземної мови слід враховувати, що людина, спілкуючись з представниками іншої культури, на початковому етапі розуміє і сприймає поведінку співрозмовника виключно з позицій своєї культури і свого менталітету. Лінгвокраїнознавча компетенція – сукупність знань про країну, мова якої вивчається, а також здатність використовувати національно-культурний компонент мови з метою спілкування, – зазначає М. Нефедова. Лінгвокраїнознавча компетенція є складовою професійної іншомовної компетентності, адже процес формування лінгвокраїнознавчої компетенції – це не просто інформування про певну англомовну країну, а використання мовного матеріалу для формування уявлення про народ, його культуру, звичаї та традиції. Тобто, саме в мові певною мірою закодований менталітет народу. І саме лінгвокраїнознавча компетенція забезпечує повніше засвоєння національної та іншомовної культури; розвиток іншомовних комунікативних навичок і умінь; розширення загального кругозору; формування більш зрілого світобачення, орієнтованого на сучасний полікультурний простір; підвищення інтересу у процесі вивчення англійської мови; розвиток стимулу до самостійної роботи над мовою.

На думку В. Сафонові, країнознавчу компетенцію утворює комплекс знань про специфіку культури країни, вмінь і навичок оперувати ними. Специфіка реалізується в організованій та дібраній сукупності відомостей про культуру народу певної країни: соціальні цінності, норми, традиції, звичаї; спосіб життя; соціокультурний портрет країни, її народ та мова; історичний та культурний фон, особливості історичної пам'яті народу; ментальність тощо.

На противагу Л. Голованчук вважає за доцільне ввести замість терміна “країнознавча компетенція” термін “культурно-країнознавча компетенція”, яка передбачає не лише специфічні культурно-країнознавчі знання, а й навички та уміння, що допомагають у забезпеченні здатності й готовності особистості до іншомовного міжкультурного спілкування і досягнення взаєморозуміння.

При навчанні іноземної мови викладачеві потрібно знайомити курсантів з мовними одиницями, що найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу – носіїв мови й середовища їх існування.

Лінгвокраїнознавча компетенція розглядається В. Фурмановою як володіння особливостями вербальної та невербальної поведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях. До складових лінгвокраїнознавчої компетенції належить мовленнєва та немовленнєва поведінка. Мовленнєву поведінку складають знання лексичних одиниць з національно-культурним компонентом семантики, вміння і навички адекватно володіти ними в умовах міжкультурної комунікації, а також уміння використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння у ситуаціях опосередкованого й безпосереднього міжкультурного спілкування. Немовленнєва поведінка передбачає володіння невербальними знаннями, уміннями і навичками. До структури немовленнєвої поведінки входить володіння наступними засобами спілкування: 1) кінесичними (жести, міміка, контакт очей); 2) проксемічними (пози комунікантів, тілесні рухи, дистанція між учасниками під час спілкування); 3) паралінгвістичними (ритміка, мелодика, інтонація, паузація, фонації, вигуки).

Для формування лінгвокраїнознавчої компетенції, яка є необхідною складовою для здійснення перекладу, потрібні фонові знання, тобто знання про країну, її культуру, побут та традиції її народу, що відомі усім жителям даної країни.

Розуміння і засвоєння реалій, культурно-специфічної лексики, стилістичних аспектів її вживання та притаманних їй асоціацій можливе лише при глибокому та ретельному дослідженню лінгвокраїнознавчого аспекту в процесі вивчення англійської мови.

Фонові знання - це знання, які є характерними для жителів конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що ускладнює певною мірою процес спілкування, оскільки

взаєморозуміння неможливе без принципової тотожності в обізнаності комунікантів із дійсністю, що їх оточує .

Фонові знання реалізуються за допомогою певних мовних засобів, таких як фонові лексика та національні реалії.

За визначенням Є. Верещагіна і В. Костомарова, існує три види фонових знань: загальнолюдські (наприклад, всім відомі поняття ”сонце”, “вітер”, “час”, “народження”), регіональні (не всі мешканці тропіків, наприклад, знають, що таке “сніг”) та країнознавчі (різдвяний обід, День Св. Валентина) [2].

Безеквівалентні лексичні одиниці, абрєвіатури, назви подій суспільного й культурного життя країни виучуваної мови, імена історичних осіб тощо називають фоною лексикою.

Найпоширенішим видом фонової лексики є реалії – це назви фактів історії, державних інститутів, імен національних і фольклорних героїв, міфологічних істот , прислів'я, крилаті вирази, лексико-фразеологічні одиниці, а також правила мовленнєвого етикету, жести та інші засоби невербального спілкування, предметів матеріальної культури, що властиві тільки певним націям і народам.

Г. Томахін виділяє дві великі групи реалій: денотативні (назви предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних та фольклорних героїв тощо, які притаманні певній культурі) та конотативні (слова, які означають предмети, які нічим не відрізняються від предметів іншої культури, але отримали додаткові значення, що базуються на культурно-історичних асоціаціях, притаманних даній культурі). Для того, щоб соціокультурні знання стали фундаментом діяльності міжкультурного спілкування, у курсантів та студентів мають сформуватись певні навички вживання лексичних одиниць з соціокультурним компонентом [4].

Денотативна лексика зазвичай пояснюється в словниках-довідниках, якими все частіше супроводжуються нові підручники та посібники з іноземної мови. Наприклад: *kilt* – кілт (клітчаста спідниця в складку, національний одяг шотландців); *Bunker Hill* – історична подія, битва при Банкерхіл. Конотативна лексика – це слова, які збігаються за денотатом, але мають певні відмінності за своїми культурно-історичними асоціаціями.

Культурно-конотативний зміст лексичної одиниці, як правило, існує в підсвідомості носія мови, який знає історію та культуру країни. Наприклад: слово *mistletoe* – омела, рослина, що асоціюється із святкуванням Різдва у Великобританії .

У лінгвокраїнознавстві існує ще безеквівалентна лексика, під значенням якої розуміють лексичні одиниці, план вираження яких неможливо порівняти з якими-небудь іншомовними лексичними поняттями, так-як слово оригінала означає виключно місцеве явище [5]. Безеквівалентні слова в точному значенні не перекладаються, і їхнє значення розкривається шляхом тлумачення (*double-decker, Boxing Day*).

Деякі лінгвісти виділяють ще одну групу лексики, яка викликає труднощі при перекладі – так-звані екзотизми. Так, І. Алексєєва визначає екзотизми як слова, які позначають специфічні поняття даного етнічного ареалу [1, с. 32]. Практично завжди вони передаються на мову перекладу з допомогою міжмовної транскрипції (транслітерації). Сюди належать назви установ, назви професій, назви грошових одиниць, населені пункти і будівлі, одяг, їжа, напої, явища культури, звертання до людей, побутові речі, імена.

Реалії, як одиниці безеквівалентної лексики викликають значні труднощі під час перекладу. Складність полягає в тому, що для перекладу їх не існує відповідників, які б разом з передачею специфічної інформації відображали національний колорит, мали б ті самі конотації емоційного, смислового та стилістичного характеру, що супроводжують реалії в оригінальному тексті. Разом з тим роль слів-реалій у процесі міжкультурної комунікації доволі важлива. Сучасний розвиток методики викладання іноземних мов передбачає поєднання вивчення іноземної мови з одночасним вивченням культури країни, мова якої вивчається. Завдання викладача – залучаючи курсанта до іншої культури, іншої цивілізації, привернути його увагу до національно-маркованої лексики, вказати, що вона несе певні фонові країнознавчі знання, викликає у реципієнта певні асоціації.

Опанування певним багажем реалій набуває особливого значення для курсантів, які навчаються за спеціальністю «Переклад». Розуміння та переклад культурно-специфічної лексики

є однією з найголовніших якісних характеристик, що визначають фаховий рівень перекладача. Недостатні знання історії та культури країни, її найвидатніших політичних та історичних діячів призводить до нерозуміння порівнянь, історичних порівнянь та алюзій і, врешті-решт, до мовної некомпетенції та, відповідно, неадекватного перекладу.

При перекладі вищезгаданих лексичних одиниць використовуються такі прийоми:

1) кальки та напівкальки – запозичення шляхом дослівного перекладу цілого слова чи його частин (*a skyscraper* - хмарочос);

2) наближений переклад – максимально наближений до мови оригіналу варіант перекладу даної ЛО (*a drugstore* - аптека);

3) функціональний аналог – використання слова, яке позначає явище, близьке за функцією (*a clerk* - службовець);

4) описовий переклад або тлумачення – це метод, який полягає в розкритті значення лексичної одиниці за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки позначуваного даної лексичної одиницею явища, тобто за допомогою її дефініції (*landslide* - перемога на виборах з великою перевагою голосів);

5) транслітерація і транскрипція. Транслітерація - це передача засобами графічного (літерного) складу слова, а транскрипція - це передача звукової форми слова літерами (*General Motors* - Дженерал моторс).

6) Трансформаційний переклад. У ряді випадків при передачі безеквівалентної лексики доводиться вдаватися до перебудови синтаксичної структури до лексичним замінам з повною зміною значення вихідного слова або ж до того й іншого одночасно, тобто до того, що носить назву лексико-граматичних трансформацій. До трансформацій належать: диференціація, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, цілісне перетворення та компенсація в процесі перекладу [3].

При викладанні лінгвокраїнознавчого матеріалу завданням викладача є не просто викласти матеріал з даної теми, ввести нову лексику, навести факти і продемонструвати певні приклади культурних надбань тієї чи іншої нації, а також запропонувати курсантам чи студентам висловити свою думку, порівняти спосіб життя певної нації з способом життя українців і, звичайно, зробити відповідні висновки. Досить ефективним також є залучення курсантів та студентів до самостійної роботи: підготовка рефератів, презентацій, доповідей, стінгазет та ін. У процесі самостійного опрацювання матеріалу курсанти глибше пізнають культуру даної нації, розвиваються їхні творчі здібності, здатність до аналізу та виокремлення необхідної інформації.

Особливу цікавість в курсантів викликають цікаві факти з життя англомовних національностей («50 цікавих фактів про 50 штатів»), стереотипи щодо їх стилю життя та поведінки («Британські стереотипи»), вікторини («Що Ви знаєте про Канаду?») та інші види діяльності, які значно урізноманітнюють діяльність на занятті та розширюють світогляд, тому що саме інтерес є поштовхом до пізнавальної діяльності та подальшого вивчення теми.

Отже, в процесі вивчення нової лексики у курсантів формується не лише професійна іншомовна компетентність, складовою якої є лінгвокраїнознавча лексична компетенція, а також формується вміння виконання адекватного перекладу з урахуванням лінгвокраїнознавчого аспекту.

Висновки дослідження. Досягнення високого рівня сформованості лінгвокраїнознавчої лексичної компетенції як одного зі складових професійної іншомовної компетентності передбачає не тільки оволодіння іншомовним фонетичним, лексичним та граматичним матеріалом, а й засвоєння елементів іншомовної культури народу, мову якого вивчають. Варто зазначити, що вивчення країнознавчих тем сприятиме залученню до діалогу культур; оволодінню знаннями про культуру, історію, географію та традиції країни, мова якої вивчається; порівнянню мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку можна сприймати дійсність; здійсненню компаративного аналізу явищ рідної мови (культури) з іноземними; умінню самостійної роботи (працювати зі словником, підручником, довідковою літературою) у процесі вивчення англійської мови.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми, тому **подальші наукові пошуки** стосуватимуться дослідження проблеми формування іншомовної професійної

компетентності та ролі лінгвокраїнознавчої лексичної компетенції в оволодіння курсантами знань з англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика. Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб. : Институт иностранных языков, 2000. – 192 с.
2. Верещагин Е. Н. Лингвострановедческая теория слова. Лингводидактические основы / Е. Н. Верещагин, В. Г. Костомаров. – № 3. ИЯШ., М., 1980. – С. 77–80.
3. Пиввуева Ю. В. Пособие по теории перевода (на английском материале) / Ю. В. Пиввуева, Е. В. Двойнина. – М. : Филоматис, 2004. – 304 с. – (Серия «Филология»).
4. Томахин Г. Д. Теоретические основы лингвострановедения (на материале лексических американизмов английского языка) : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук / Г. Д. Томахин. – М., 1984.
5. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для ин-тов и фак-тов иностр. языков. Учеб. пособие. – 5-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ / А. В. Федоров, М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с. – (Студенческая библиотека).

Янковец А., Янковец Е. Особенности формирования у курсантов лингвострановедческой лексической компетенции как одного из компонентов иноязычной профессиональной компетентности.

В статье раскрывается понятие «лингвострановедческая лексическая компетенция» и рассматриваются особенности ее формирования в процессе изучения английского языка курсантами Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого. На основе анализа научной литературе было установлено, что для формирования лингвострановедческой компетенции, которая является необходимой составляющей для осуществления перевода, необходимы фоновые знания, т.е. знания о стране, ее культуре, быте и традициях ее народа. Фоновые знания реализуются с помощью определенных языковых средств, таких как фоновая лексика и национальные реалии. Овладение определенным багажом реалий приобретает особое значение для курсантов, которые обучаются по специальности «Перевод». Понимание и перевод культурно-специфической лексики является одной из главных качественных характеристик, определяющих профессиональный уровень переводчика. Таким образом, в процессе изучения новой лексики у курсантов формируется не только иноязычная компетенция, а также формируется умение выполнять адекватный перевод с учетом лингвострановедческого аспекта.

Ключевые слова: лингвострановедческая лексическая компетенция, фоновые знания, фоновая лексика, национальные реалии, адекватный перевод.

Yankovets A., Yankovets E. Peculiarities of Cadets' Linguocultural Lexical Competence as a Component of Foreign Language Professional Competence.

The article explains the concept of "linguocultural lexical competence" and the features of its formation in the process of learning English by the cadets of the Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Based on the analysis of the scientific literature, it was found out that the formation of linguocultural competence being the necessary component to do a translation, the background knowledge is needed, i.e. knowledge about the country, its culture, lifestyle and traditions of its people. The background knowledge is implemented with the help of certain linguistic resources, such as a background vocabulary and national realities. Mastering a certain bundle of reality knowledge is particularly important for students who are trained as translators. Understanding and translation of cultural and specific vocabulary is one of the main qualitative characteristics that determine the level of a professional translator. Thus, while learning a new vocabulary not only the foreign language competence of cadets is formed but the ability to perform an adequate translation concerning the linguocultural aspect.

Key words: linguocultural lexical competence, background knowledge, background vocabulary, national realities, adequate translation.